Η παιδεία στους Τρεις Ιεράρχες (Γ.Δ. Μπαμπινιώτης)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 29 Ιανουαρίου, 2010

Οι τρεις Ιεράρχες, διαθέτοντας οι ίδιοι ευρύτατη παιδεία, ήταν φυσικό, περισσότερο από όλους τους άλλους Πατέρες της Εκκλησίας, να συλλάβουν τη σημασία της Παιδείας για τον άνθρωπο και μάλιστα για τον «νέο άνθρωπο» της εποχής τους, τον χριστιανό άνθρωπο. Κι επειδή γι' αυτούς Παιδεία δεν σημαίνει ... κατάκτηση γνώσεων αλλά καλλιέργεια της ανθρώπινης ψυχής, ως κύριος σκοπός της Παιδείας προσδιορίζεται η αγωγή των νέων παιδιών: *«Τέχνη τεχνών και επιστήμη επιστημών φαίνεται μοι, άνθρωπον άγειν, το πολυτροπώτατον ζώον και ποικιλώτατον»*, θα πει ο Γρηγόριος (Ε.Π.Μ.35,325).

Βεβαίως το *«άνθρωπον άγειν»*, η ανθρωπαγωγή, ας νεολογίσουμε, δεν μπορεί στη σύλληψη των Πατέρων της Εκκλησίας παρά να είναι χριστοκεντρική. Σκοπός της αγωγής είναι: *«ομοιωθήναι Θεώ κατά το δυνατόν ανθρώπου φύσει. Ομοίωσις δε ουκ άνευ γνώσεως, η δε γνώσις ουκ εκτός των διδαγμάτων»*, διδάσκει ο Μέγας Βασίλειος (Ε.Π.Μ. 32,69Β).

Για τους Τρείς Μεγάλους Πατέρες της Εκκλησίας, ουσία της παιδείας είναι η αγωγή και δεν νοείται αγωγή χωρίς *«πνευματικά μαθήματα»* και *«επιμέλεια ψυχής»*: *«Ότι των οικείων αμελούμεν παίδων, και των μεν κτημάτων αυτών επιμελούμεθα, της δε ψυχής αυτών καταφρονούμεν, εσχάτης ανοίας πράγμα»* (Ε.Π.Μ. 51,327), προειδοποιεί ο Χρυσόστομος.

Αν κάτι χαρακτηρίζει την παιδεία μας σε ευρωπαϊκό ίσως επίπεδο είναι ότι εξακολουθεί και σήμερα να μας διαφεύγει η ουσία, που ήταν και είναι η αγωγή ψυχών.

Με άλλα λόγια, «περί άλλων τυρβαζόμεθα», ενώ «χρεία εστί ενός», να αναπτύξουμε την άγια πλευρά του του ανθρώπου, την καλλιέργεια της ψυχής και του νου του και να τον οδηγήσουμε σε μια πνευματική ανάταση και εγρήγορση, ώστε να βλέπει και να ενεργεί σωστά, διακρίνοντας το καίριο από το ασήμαντο, το μόνιμο από το πρόσκαιρο, την ουσία από τα «συμβεβηκότα» της ουσίας, για να θυμηθούμε τον ημέτερο Αριστοτέλη.

Η επιμονή των Ιερών Πατέρων στην αγωγή της ψυχής, και μάλιστα κατά Χριστόν, δεν σημαίνει ότι υποτιμούν τη σημασία των γνώσεων ή την σπουδαιότητα των γραμμάτων. Σημαίνει διαφορετική ιεράρχηση των αναγκών του ανθρώπου: πρώτα το πνεύμα και μετά το σώμα, πρώτα η αγωγή και μετά η γνώση. Ο Ιερός Χρυσόστομος προλαμβάνει ενδεχόμενες παρεξηγήσεις: *« Και μη με τις νομιζέτω νομοθετείν αμαθείς τους παίδας γίνεσθαι…Ου κωλύων παιδεύειν ταύτα λέγω, αλλά κωλύων εκείνοις μόνοις προσέχειν»*. (Ε.Π.Ε. 28, 518-20).

Η παιδεία για τους σεπτούς Ιεράρχες είναι πολύ μεγάλη υπόθεση. Σε μια στιγμή εξάρσεως, ο Χρυσόστομος φθάνει να πει τη γνωστή ρήση:**« Η παιδεία μετάληψις αγιότητος εστι»** (Ε.Π.Ε. 25, 282). Να τι ύψος αλλά και τι νόημα δίνουν στην Παιδεία οι «μυσταγωγοί της Παιδείας, οι Μεγάλοι Ιεράρχες.

Επειδή, όπως είναι φυσικό, τα περί παιδείας διδάγματα των Τριών Πατέρων της Εκκλησίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο διδασκαλίας ετών, θα θίξω δύο μόνον ακόμη διδάγματα των Πατέρων: την έμφαση που δίνουν στον δάσκαλο και στους γονείς, παράγοντες οι οποίοι όλο και περισσότερο στις μέρες μας συνυπολογίζονται στους βασικούς πόλους της Παιδείας.

Η βασική αρχή για τον δάσκαλο είναι, κατά τους Μεγάλους Ιεράρχες, το παράδειγμα: *«Τον δε παιδεύοντα, ου διά ρημάτων μόνον, αλλά διά πραγμάτων παιδεύειν χρή»*, λέει ο Ιερός Χρυσόστομος (Ε.Π.Ε.14,554). Η «πολιτεία» του δασκάλου, η ζωή και οι πράξεις του, το παράδειγμά του, όχι η απλή διδασκαλία του είναι αυτή που οδηγεί στην παιδεία, γιατί τα λόγια … φαίνεται πως περίσσευαν από τότε…

Ο Θεολόγος και ποιητής Γρηγόριος θα πει τη μνημειώδη επιγραμματική φράση: *«Μισώ διδάγμαθ' οις ενάντιος βίος»*.

Σ' αυτό που ιδιαίτερα επιμένουν και οι τρείς Μεγάλοι Πατέρες στις κατευθύνσεις που δίνουν προς τους γονείς είναι η ευθύνη των γονέων να αναθρέψουν τα παιδιά τους με χριστιανικές αρχές και αξίες: με «φόβον Θεού», με καλλιέργεια των αρετών της ψυχής και του πνεύματος και με παιδεία τέτοια, που ο νέος να αντιληφθεί ότι σκοπός της ζωής δεν είναι να πασχίζει για την απόκτηση χρημάτων ή διαφόρων καταναλωτικών αγαθών και μάταιης εξουσίας, αλλά για ό,τι συνιστά την ουσία της ζωής και για τις αξίες που πρέπει να εμπνέουν τη ζωή του Χριστιανού (σύνεση, ταπεινοφροσύνη, εγκράτεια, δικαιοσύνη, αυτογνωσία). Πόσο επίκαιρος είναι και σήμερα ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, όταν σχολιάζει ποια πρότυπα προβάλλουν συνήθως οι γονείς στα παιδιά τους προς μίμηση και πόσο έξω από την χριστιανική πραγματικότητα βρίσκονταν και βρίσκονται και σήμερα πολλοί γονείς: *« Και τίποτε άλλο δεν είναι δυνατόν να ακούσει κανείς όταν οι πατέρες μιλούν προς τα παιδιά τους και τα παρακαλούν να σπουδάσουν ρητορική, παρά αυτά εδώ τα λόγια· ο τάδε, λέγει, ενώ είναι κατώτερος και κατάγεται από κατώτερους γονείς, αφού απέκτησε*

την εκ των ρητορικών σπουδών ικανότητα, ανήλθε στα ύψιστα αξιώματα, απέκτησε πολύν πλούτον, νυμφεύθηκε πλούσια γυναίκα, έκτισε πολυτελές σπίτι, είναι φοβερός σε όλους και φιλόδοξος. Άλλος πάλι λέει, ο τάδε που έμαθε την ιταλική γλώσσα, είναι ένδοξος στα ανάκτορα και κυβερνά όλα τα εσωτερικά θέματα. Και άλλος πάλι δείχνει άλλον, όλοι όμως τους επιτυχημένους στη γη. Κανένας δε ούτε μια φορά δε θυμάται τα ουράνια πράγματα» (Ε.Π.Ε 28, 474).

Αν συγκρίνει κανείς την παιδεία που προτείνουν οι σοφοί Ιεράρχες με τη σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα, τουλάχιστον στην Ελλάδα, όπου η διδασκαλία των χριστιανικών αξιών και των αρχών του Ευαγγελίου από τη μια μεριά έχουν συμπιεσθεί σ’ ένα συχνά αποστεωμένο και σχολαστικό-πληροφοριακό μάθημα Θρησκευτικών, στριμωγμένο κάπου στο σχολικό πρόγραμμα και υπό συνεχή συρρίκνωση, κι από την άλλη μεριά, αν ληφθεί υπ’ όψιν ότι οργιάζει σε όλα τα τηλεοπτικά προγράμματα ό,τι άμεσα και δραστικότατα καταργεί μέσα σε λίγα λεπτά αυτά που ο δάσκαλος στο σχολείο και ο παπάς στην Εκκλησία αγωνίζονται να χτίσουν στην ψυχή των παιδιών, αν συνειδητοποιήσει κανείς τη λειτουργία και τις επιπτώσεις αυτής της αποδομητικής και σχιζοφρενικής (για την ψυχή και την προσωπικότητα των νέων παιδιών) διαδικασίας, τότε θα καταλάβει αν η Παιδεία στις μέρες μας μπορεί να επιτελέσει τον ανθρωποπλαστικό και δημιουργικό ρόλο που οραματίστηκαν οι φωτισμένοι Ιεράρχες. Στην ερώτηση πως θεραπεύεται αυτή η κατάσταση, η απάντηση είναι, νομίζω, μία: ο τρώσας και ιάσεται…

(από το βιβλίο του «Χριστιανική και Ελληνική Πνευματικότητα», Εκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ)

(Πηγή ηλ. κειμένου: "ΖΩΗΦΟΡΟΣ")